

Posljedice izbijanja Prvoga svjetskoga rata osjetili su i Antinčani, jer su po zapovijedi austro-ugarskih vlasti 1916. godine sa crkvenoga zvonika skinuta zvona, te rekvirirana za ratne potrebe.

Živaković-Kerže u zadnjem dijelu knjige opisuju događaje u Antinu u vrijeme dviju jugoslavenskih državnih zajednica. U tim cjelinama isto takao su opisani događaji vezani uz kulturni, društveni, gospodarski, prosvjetni i crkveni život sela. Mjesto se u vrijeme Kraljevine Jugoslavije, nakon uspostave banovina, kratko vrijeme nalazilo u sastavu Dunavske banovine, jer je stara Srijemska županija bila podijeljena u dvije banovine Dunavsku i Drinsku. Ipak, državnim preustrojem 1931. godine cijeli prostor istočne Slavonije i zapadnoga Srijema pripaja se Savskoj banovini, odnosno od 1939. godine veći dio hrvatskoga etničkoga prostora pripojen je novoustrojenoj Banovini Hrvatskoj. Nakon svršetka Drugoga svjetskoga rata Antin je u upravno-teritorijalnom pogledu pripadao Kotaru Vinkovci, odnosno od 1974. godine Općini Vinkovci, a taj administrativno-teritorijalni ustroj zadržan je sve do stvaranja samostalne Republike Hrvatske i uspostave novoga županijskoga sustava.

Na kraju treba reći da je knjiga *Antin 1267. - 2002.* urednice Živaković-Kerže vrijedan doprinos izučavanju zavičajne povijesti. Iako knjiga ima i nekoliko manjkavosti kao što su neobrađene teme o migracijskim kretanjima hrvatske populacije tijekom prošlih stoljeća. Poglavitno se to odnosi na Hrvate-Šokce i njihove prelasku s prostora Bosne i Hercegovine i Dalmacije, a ta bi dublja analiza u znatnoj mjeri doprinijela stvaranju cjelovite slike seoskoga života i u danas većinskom šokačkom Antinu. Također urednica je i sama svjesna činjenice da su u knjizi nedovoljno obrađeni događaji vezani za Prvi i Drugi svjetski rat. Navedene teme i danas su zanimljive široj javnosti, pa bi bilo dobro da su u knjizi šire obrađene. Ipak, treba reći da je monografija ovoga tipa još i danas malo te da antinski primjer trebaju slijediti i puno veća naselja kako bi se i mikropovijesnim istraživanjima prikazalo vrijedno kulturno nasljeđe Slavonije. Takve bi monografije trebale još više naznačiti identitetsku pripadnost istočno-slavonskoga prostora kompleksu cjelokupne hrvatske kulturne baštine. Knjiga *Antin 1267. - 2002.* ponajviše pripada samim Antinčanima koji su uspjeli ostvariti svoje želje, da u jednom djelu imaju uvid u dugotrajnu prošlost svoga mjesta. Možda su ponajbolju preporuku knjizi dali sami priređivači i urednici kada su istaknuli slijedeću poruku: Svima kojima je Antin u srcu!

KREŠIMIR BUŠIĆ

Josip VRANDEČIĆ, *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*, Dom i svijet, Zagreb 2002., 332 str.

Politička povijest Dalmacije u drugoj polovici XIX. stoljeća do sada je u hrvatskoj historiografiji u pravilu promatrana isključivo kroz istraživanje narodnjačkog pokreta, njegovih vođa, ideja i političkih uspjeha. Stoga je za stvarenje cjelovite slike o političkom životu tog vremena u Dalmaciji upravo nedostajalo istraživanje njemu suprotstavljenog autonomističkog pokreta, za čije se temeljito i stručno istraživanje veći vremenski odmak očito pokazao kao nužan. Na

kraju XX. stoljeća, nakon što je prošlo dovoljno vremena od kada je taj pokret, koji se u svakom svom vidu predstavljao kao antihrvatski, iako ne i antislavenski, izgubio svoju važnost u svakodnevnom životu, potreba njegovog dubljeg pručavanja izbila je na površinu. Monografija Josipa Vrandečića o autonomističkom pokretu u Dalmaciji za tisak je prilagođena verzija autorove doktorske disertacije obranjene na sveučilištu Yale u Sjedinjenim Američkim Državama.

U prvom dijelu studije o autonomističkom pokretu pod naslovom *Povijesno nasljeđe* (15.-81.) autor najprije daje prikaz kulturne baštine Dalmacije, od antičkog doba do prosvjetiteljstva, u kojoj su ishodišta svojih političkih ideja našli i na njih se pozivali autonomasi, ali i njihovi politički oponenti. Neposrednim temeljima autonomastva posvećen je drugi dio ovog poglavlja. U većoj mjeri razvoj regionalne svijesti i potrebe pokrajinske povezanosti dolazi do izražaja u idejama dalmatinskih baroknih i prosvjetiteljskih mislilaca. Jačanje regionalnog razmišljanja posebno se očituje u napoleonskom i postnapoleonskom razdoblju koja oživljavaju antičku tradiciju, uz jačanje talijanskog kulturnog i jezičnog utjecaja. Znatan utjecaj na formiranje autonomističkog pokreta u Dalmaciji svakako su uz to imale i ideje romantizma i nacionalizma. Autor zaključuje kako je sve do revolucionarne godine 1848. osjećaj dalmatinske uzajamnosti pojava okrenuta socijalnoj, političkoj i kulturnoj integraciji Dalmacije. Tek protivljenje inicijativi Zagreba za ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom pretvara dalmatinski regionalizam u autonomastvo kao politički pokret. Kod plemstva i gradske elite obalnih gradova, poglavito činovnika, uz svijest o slavenstvu Dalmacije, stvara se i mišljenje o različitosti od Hrvata. Niz različitih razloga dovodi do odbijanja inicijative za ujedinjenjem. Tako Dalmacija kao pokrajina u kojoj revolucionarnih zbivanja praktički nije bilo, zapravo biva tek lagano prodrmana tom inicijativom, pa političko organiziranje i borba za ciljeve, kako kod autonomasa, tako i kod narodnjaka, koje autonomasi nazivaju aneksionistima zbog želje za priključenjem Dalmacije Hrvatskoj, zapravo započinje nakon 1860. godine, u jeku pokretanja nove rasprave o preuređenju Habsburške Monarhije.

Središnji dio studije pod naslovom *Sukob* (83.-219.) obrađuje povijest autonomističkog pokreta od 1861. do 1886. godine, vrijeme njegovog uzleta i pada, njegov program i javno djelovanje. Ovaj dio uključuje brzo jačanje autonomističkog pokreta šezdesetih godina, sukob i političku borbu dalmatinskih regionalista i hrvatskih nacionalista, unutarnje potrebe među autonomasima, stvaranje Liberalnog saveza - kratkotrajne koalicije liberalnih autonomasa i narodnjaka usmjerene protiv konzervativaca i vladine politike, jačanje nacionalnog kod oba pokreta, te postupno uzmicanje autonomističkog pokreta pred hrvatskim nacionalnim pokretom sedamdesetih i osamdesetih godina. Autor dobro uočava i pažljivo obrađuje međusobne odnose i razlike između samih pripadnika autonomističkog pokreta, prvenstveno splitskog i zadarskog kruga, te razbija stereotipne ocjene do sada iznošene u historiografiji, prvenstveno one o autonomastvu kao konzervativnom pokretu. Brojne polemike i opreke unutar ovog pokreta činile su ga vrlo dinamičnim, kako kada se radi o sukobima liberalnog građanstva i konzervativnijeg plemstva, tako i kada se radi o suprotnosti populista i elitista, čistog regionalizma i talijanskog nacionalizma, odnosno slavenskog i talijanskog dalmatinstva. Početak pada označava gubitak vlasti na izborima za pokrajinski parlament (dalmatinski Sabor) 1870. godine, a njegovu neminovnost gubljenje većine u brojnim općinskim vijećima, koje svojevrsni vrhunac dostiže porazom populiste Ante Bajamontija na izborima za splitsku općinu 1882.

godine. Kroz cijelo razdoblje autor prati utjecaje vanjskih činilaca na autonomistički pokret, posebno utjecaj postupnog ujedinjavanja Italije na stavove dalmatinskih autonomaša. Svaki pomak u zaokruživanju cjelovitosti teritorija Kraljevine Italije ima svoj odraz u razmišljanjima i političkim nazorima autonomaša, a prvenstveno se očituje jačanjem talijanskog krila stranke nasuprot dalmato-slavenkom. Svaki na svoj način i talijanski i hrvatski nacionalni pokret utjecali su na slabljenje regionalno-nacionalnog razmišljanja koje se u jednom trenutku stvorilo.

Treći dio, *Rasap*, prati slabljenje autonomističkog pokreta kojemu Zadar ostaje glavno središte i njegovo konačno usmjeravanje prema talijanskom nacionalizmu. Postupna identifikacija s talijanskim nacionalnim pokretom očita je doduše već u prethodnom razdoblju, od vremena ratova za ujedinjenje Italije, no u ovom razdoblju ona dominira. Ta identifikacija dosiže svoj vrhunac kod pokreta mladih talijanskih radikala u Zadru na početku XX. stoljeća. Prihvaćanjem talijanskog nacionalizma autonomistički pokret gubi članstvo koje se nije moglo poistovjetiti s talijanskim identitetom, ali gubi i svoju bit jer prestaje biti regionalni pokret. Ostaci autonomista utapaju se među talijanskim irendentistima. Njihovo djelovanje u službi talijanskog nacionalizma imalo je jaki utjecaj na međunarodne ugovore i razgraničenja nakon I. svjetskog rata.

Vrandečićeva studija o dalmatinskom autonomističkom pokretu utemeljena je na pomnom istraživanju arhivske građe. Pogled na autonomistički pokret iznutra, te neomotivno i objektivno rasuđivanje autora o njemu, vrijedne su novine koje ova knjiga donosi. Uz to svakako valja istaknuti sustavnu analizu ideja, sa svim finim razlikama i promjenama, odlične portrete vodećih ličnosti u pokretu, te lakoću praćenja i uklapanja širih trendova u političkom životu druge polovice XIX. i početka XX. stoljeća. Knjiga je pisana jasnim i jednostavnim stilom, s klasičnom dramskom strukturom, što je čini privlačnom za čitanje kako stručnjacima, tako i široj javnosti.

ZDRAVKA JELASKA MARIJAN

Juraj KOLARIĆ, *Katoličko djetičko društvo u Zagrebu (1855.-1945.)*, Hrvatski zemljopis - Naklada dr. Feletar, Zagreb, 2001., 336 str.

Nova knjiga uglednoga hrvatskog crkvenog povjesničara i teologa prof. dr. J. Kolarića *Katoličko djetičko društvo u Zagrebu (1855.-1945.)*, objavljena je u nizu "Bibliotheka historia croatica", u nakladi renomiranog izdavača "Hrvatski zemljopis - Naklada dr. Feletar".

Njemački svećenik Adolf Kolping, jedan od najistaknutijih predstavnika socijalnog katoličanstva u XIX. st., začetnik je ideje o osnivanju djetičkih društava, odnosno društava za kalfe (pomoćnike). Njegovo nastojanje oko poboljšanja društvenog položaja djetića nije ostalo bez odjeka. Hrvatska je bila jedna od prvih zemlja, izvan njemačkoga govornog područja, u kojoj su zaživjele Kolpingove socijalne ideje. Prvo Katoličko djetičko društvo (KDD) osnovano je u Zagre-